

ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В МАШИНОБУДІВНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ

1. Постановка проблеми

В умовах інтеграції у світову спільноту розвиток ефективного інноваційного підприємництва стає важливою складовою економічного зростання. Але особливості господарського механізму нашої держави та глобальні фінансово-економічні кризові явища змушують констатувати той факт, що належних умов та середовища для інноваційного підприємництва в Україні так і не створено. Особливої актуальності проблема розвитку інноваційного підприємництва набуває у вітчизняному машинобудуванні, яке ще має вагомий господарський потенціал, розвинену структуру, але переживає тривалу економічну рецесію, що зумовлена, зокрема, трансформацією виробничих відносин. Для подолання цієї рецесії необхідне об'єднання зусиль як приватних компаній, так і органів державної влади. Розвиток машинобудування на інноваційній основі вимагає створення стимулів, необхідного інституційного забезпечення і відповідної державної підтримки суб'єктів інноваційної діяльності.

2. Аналіз останніх досліджень

Дослідженню проблеми розвитку інноваційного підприємництва в різних галузях економіки присвячені праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема, Л. Антонюка, М. Бойка, Л. Федулової, І. Павленка, Р. Кушніра, М. Шарко, О. Кузьміна, І. Литвина та інших. Проте розгляд даного питання в розрізі імперативів інноваційного розвитку машинобудівної галузі та динамізуючої ролі держави вимагає подальшої деталізації.

3. Формулювання цілей статті

Основними цілями статті є: визначення головних типів інновацій, відмінностей інноваційного підприємництва та тенденцій формування його макроекономічних координат в українському машинобудуванні.

4. Виклад основного матеріалу дослідження

Інноваційність як феномен соціально-економічного життя має багато різноманітних проявів і пов'язана з різними факторами, регулятивними нюансами, стимулами економічного та неекономічного порядку. Інновації як явище не є чимось гомогенним за економічною природою і рівнозначним з точки зору корисності впровадження. Вони розрізняються між собою за кількісними і якісними параметрами, і передусім – за відповідністю власному інформаційному змісту, який взагалі можна розглядати як субстанцію інновацій, незалежно від їхньої зовнішньої форми.

Інноваціями можуть виступати як фундаментальні досягнення, так і створення примітивного приладу, який на певному технологічному етапі підвищує ефективність виробництва.

Тут слід враховувати і міжнародний контекст. Для сучасного механізму міжнародного розподілу праці характерне таке явище, як винесення з країн-метрополій до країн регіональної або світової периферії виробництв, які раніше вважалися базовими, структуроутворюючими. Сьогодні до списку таких «вигнанців» попадають не тільки екологічно брудні та трудомісткі системи, а навіть потужності з виробництва легкових автомобілів, які завжди вважалися інноваційномісткою сферою діяльності з високим рівнем доданої вартості. І якщо, наприклад, для такої країни, як Румунія, налагодження виробництва автомобілів «Рено» може розглядатися як конкурентний прорив, то слід пам'ятати, що мова йде про успіх, типовий для периферійної країни ЄС. Тоді як передові форми організації науково-виробничого процесу (наприклад, технополіси) є ознакою конкурентного успіху країни-метрополії.

Ми вважаємо, що інновації можуть мати принципово різні економічні та конкурентні наслідки, і що не кожна інновація є перспективною для певної країни і галузі в контексті глобальної конкурентної боротьби. Таким чином, можна говорити про різні рівні, різні поверхи інновацій, які більш виразно будуть проявлятися у подальшому становленні інформаційного суспільства. Але вже сьогодні можна запропонувати найбільш загальний поділ інновацій на два типи:

- 1) базові інновації, які пов'язані з фундаментальними проривами в науково-технічній сфері і змінюють параметри конкурентної боротьби, суттєво поліпшуючи якість виробничого процесу;
- 2) адаптивні, або ситуативно-похідні інновації, які підвищують ефективність господарювання, але вирішують локальні завдання ринкових агентів.

Саме інновації другого типу абсолютно переважають у сучасному українському машинобудуванні. Так, у 2011 році інноваційну активність виявляли 24,5 % вітчизняних машинобудівних підприємств [7, с.243]. Однак при цьому частка шостого технологічного укладу за випуском продукції машинобудування становила 0,1 %, за фінансуванням НТР – 0,3 %, за інноваційними витратами – 0,4%, за інвестиціями в технічне переозброєння й модернізацію – 0,9 % [2, с.5].

Головними чинниками, які гальмують розвиток інноваційної складової вітчизняного машинобудування, є, по-перше, фактична спрямованість державної політики на закріплення моделі економіки, що ґрунтується переважно на низькотехнологічних укладах; по-друге, нерозвиненість ринкових інституцій. Склалася ситуація, за якої об'єктивна незрілість ринкового середовища недостатньо посилюється відповідним державним економічним регулюванням. Інші чинники, до яких можна віднести недосконалість стратегічного інноваційного менеджменту, недостатність інституційного забезпечення інноваційної діяльності, відсутність попиту на інновації, є фактично похідними від названих.

Необхідними умовами ефективною інноваційної політики є комплексність і глибина підходу, який не обмежується фінансуванням тільки того сегменту ринку, що забезпечує пропозицію інновацій. Він включає також ініціювання початкового попиту на наукомістку продукцію, створення інфраструктури інноваційного процесу в широкому сенсі цього слова. Це означає формування не тільки багатоаспектного механізму сприяння розвитку науки і технологій, але й самого соціуму

інформаційної епохи, який був би готовий сприймати інновації і розвиватися на їхній основі з урахуванням циклічності інноваційного процесу, його ризиковості та невизначеності результатів.

В розвинених країнах світу для підтримки інноваційного підприємництва, зокрема, в машинобудуванні, вживаються такі заходи економічної та бюджетної політики:

- застосування системи адресних податкових пільг, які спрямовані на постійне нарощування обсягу наукових витрат у великих корпораціях, залучення малого і середнього бізнесу до інноваційної діяльності у сфері нових технологій;

- пільгове кредитування наукових розробок і часткове фінансування масштабних проектів;

- списання значної частки наукового обладнання за прискореними нормами амортизації;

- безкоштовна передача та надання на пільгових умовах державного майна або землі для організації інноваційних підприємств;

- включення витрат на НДДКР приватного сектору до собівартості продукції.

Одним з найбільш дієвих механізмів державного впливу на забезпечення інноваційної перебудови структури економіки є законодавче стимулювання інноваційної діяльності на всіх її етапах і створення нормативно-правового середовища, сприятливого для високотехнологічних галузей виробництва, до яких належить і машинобудування. В Україні формування нормативно-правової бази для інноваційної діяльності не завершено. Часто воно непослідовне і позбавлене системного підходу.

Вітчизняне законодавство, яке стосується інноваційної діяльності, налічує 13 законодавчих актів, понад 50 нормативно-правових актів уряду, близько 100 різноманітних відомчих документів. Ухвалені також Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України і Загальнодержавна комплексна програма розвитку високих наукоємних технологій. Проте існуюча нормативно-правова база залишається фрагментарною і суперечливою. Зокрема, до цього часу немає ефективного захисту прав інтелектуальної власності. Процедури формування окремих суб'єктів інноваційної діяльності безпідставно ускладнені. Відсутні також законодавчо встановлені критерії інноваційності проектів і розмежування інвестиційних та інноваційних проектів.

Недостатність нормативно-правового забезпечення супроводжується також слабким розвитком інноваційної інфраструктури, яка представлена в Україні лише окремими типами інститутів. При цьому переважна більшість з них, які є важливими для розвитку інноваційної діяльності в машинобудівній галузі (зокрема, технопарки та венчурні фонди), не впливають відчутно на запровадження інновацій у вітчизняну економіку. Так, з восьми зареєстрованих технопарків поки що працюють чотири, а дають реальну віддачу лише два. З семи венчурних фондів і об'єднань чотири спрямовують ресурси на фінансове забезпечення традиційних інвестиційних проектів; три – вкладають кошти в розвиток технологій V технологічного укладу; жоден не інвестує в розвиток перспективного VI укладу [2, с.4].

Слабким місцем в проведенні всіх трансформаційних процесів залишається інституційне середовище. Економіка України склалася як змішана, з вагомим прошарком приватної власності, проте управління інноваційним розвитком відбувається без належного узгодження інтересів держави та бізнесу.

Недостатня увага до процесів інноваційної модернізації пов'язана, на нашу думку, з наступними причинами:

- суб'єкти підприємницької діяльності, які працюють в енерго-сировинному секторі, маючи свою нішу на світовому ринку та привілейовані (завдяки протекціоністським заходам) умови господарювання вдома, не відчують достатньої мотивації до впровадження інновацій;
- в інноваційному секторі (зокрема, в машинобудуванні) не сформувалися потужні господарюючі суб'єкти, здатні ініціювати проведення масштабних структурних перетворень.

Тому функції суб'єкта цілеспрямованої інноваційної політики та її інституційного забезпечення мусить взяти на себе держава.

Для досягнення цієї мети необхідно:

1. Провести інвентаризацію інноваційно активних підприємств з визначенням їхніх можливостей до виробництва наукомістких та високотехнологічних видів машинобудівної продукції, які б мали попит на внутрішньому та зовнішньому ринках.

2. Стимулювати реорганізацію підприємств машинобудівної галузі з утворенням великих об'єднань, котрі за своїм фінансовим, організаційним і науково-технологічним потенціалом були б здатні ініціювати та проводити інноваційні зміни. Для цього необхідно внести певні корективи в антимонопольне законодавство, переглянувши як помилковий принцип розукрупнення великих підприємств.

3. Активізувати утворення інститутів розвитку (галузевих банків реконструкції та розвитку зі змішаним капіталом, венчурних інноваційних фондів, бізнес-інкубаторів, центрів з трансферу технологій), діяльність яких має сприяти зниженню інноваційних ризиків та трансакційних витрат, забезпечивши підтримку інноваційних проектів на неприбуткових стадіях реалізації.

4. Оптимізувати систему бюджетних наукових закладів галузевого профілю за критерієм результативності науково-технічної діяльності. Для цього необхідно на довгостроковій основі, з введенням державно-приватного партнерства, стимулювати створення науково-виробничих ланцюжків з реалізації інноваційних проектів.

5. Посилити в системі управління промисловим розвитком функцію стратегічного передбачення та планування, здійснюючи на перманентній основі прогнозування інноваційного та науково-технологічного розвитку окремих галузей і підприємств, а також моніторинг кон'юнктури внутрішнього та зовнішнього ринків промислової і, насамперед, машинобудівної продукції.

Висновки

Україна є свідком того, як колись відсталі країни перетворюються в глобальних технологічних лідерів, змінюючи моделі імітаційного розвитку на інноваційні стратегії. Інноваційна політика, змістом якої виступає сприяння ефективному обміну інформацією між суб'єктами господарювання, підтримка технологічної підсистеми, визначення пріоритетів науково-технічного прогресу, фінансування аналітичних центрів та дослідницьких інститутів, комбінування наявних ресурсів, здатна зіграти динамізуючу роль в розвитку українського машинобудування.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.
2. Бойко М. І. Інноваційний розвиток промислового виробництва України в процесі посткризового відновлення / М. І. Бойко // Проблеми науки. – 2012. – № 9. – С. 2–8.
3. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / за ред. Л. І. Федулової. – К. : Основа, 2005. – 552 с.
4. Кузьмін О. Є. Венчурні організації в машинобудуванні: види та тенденції розвитку / О. Є. Кузьмін, І. В. Литвин // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 126–135.
5. Кушнір Р. О. Формування принципу моноукладності в інноваційній системі України на прикладі машинобудівної галузі / Р. О. Кушнір // Економічний простір. – 2008. – № 17. – С. 40–46.
6. Павленко І. А. Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці / І. А. Павленко. – К. : КНЕУ, 2007. – 248 с.
7. Статистичний щорічник України за 2011р. / Держ. служба стат. України. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2012. – 558 с.
8. Шарко М. В. Модель формирования национальной инновационной системы Украины / М. В. Шарко // Экономика Украины. – 2005. – № 8. – С. 25–30.

Юхнов Б.Ю., Яшинов О.Л. «Інноваційне підприємництво в машинобудівній галузі України та проблеми його державного стимулювання».

У статті досліджені особливості інноваційного підприємництва та проблеми його розвитку в українському машинобудуванні. Сформовано рекомендації щодо створення макроекономічних координат інноваційного підприємництва на основі розробки нової концепції інноваційно-орієнтованого розвитку економіки.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, типи інновацій, державне регулювання, інституційне забезпечення, машинобудівні підприємства.

Юхнов Б.Ю., Яшинов А.Л. «Инновационное предпринимательство в машиностроительной отрасли Украины и проблемы его государственного стимулирования».

В статье исследованы особенности инновационного предпринимательства и проблемы его развития в украинском машиностроении. Сформированы рекомендации по созданию макроекономических координат инновационного предпринимательства на основе разработки новой концепции инновационно-ориентированного развития экономики.

Ключевые слова: инновационное предпринимательство, типы инноваций, государственное регулирование, институциональное обеспечение, машиностроительные предприятия.

Yukhnov B.Y., Yashinov A.L. “Innovative entrepreneurship in Ukrainian machine-building branch and the problems of its state stimulation”.

The paper studies the peculiarities of innovative entrepreneurship and the problems of its development in Ukrainian machine-building. Recommendations on creation of macroeconomic coordinates for innovative entrepreneurship on the basis of elaboration a new concept for economy's development oriented on innovations are carried out.

Key words: innovative entrepreneurship, types of innovations, state regulation, institutional ensuring, engineering enterprises.

Стаття надійшла до редакції 3 вересня 2013 р.